

Оксана ПАСИЦЬКА

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГАЛИЧИНИ В 1920–1930-х РОКАХ

Охарактеризовано основні форми культурно-освітньої роботи професійних організацій українських робітників Галичини в 1920–1930-х роках. Акцентовано увагу на проведенні урочистостей з нагоди національних, релігійних, культурно-просвітницьких свят. Висвітлено діяльність українського робітничого університету, загальноосвітніх та професійних курсів, читання лекцій, рефератів у робітничих товариствах “Сила”, “Воля”, “Будучність”, Робітничих громадах. Проаналізовано їх видавничу роботу, співпрацю з “Просвітою”, “Рідною школою”, Науковим товариством ім. Т. Шевченка, українськими видавництвами тощо.

Ключові слова: організація, українські робітники, Галичина, культурно-освітня діяльність, об’єднання, товариства, “Сила”, “Воля”, “Будучність”, “Зоря”, Робітничі громади, святкові заходи, робітничий університет, курси для неграмотних, лекції, реферати, видавнича справа.

З кінця ХІХ ст. спостерігалася чітка тенденція до об’єднання українського робітництва Галичини. Об’єднавчим центром кваліфікованих і некваліфікованих робітників стали професійні організації: товариство українських робітників “Сила”, товариство греко-католицьких робітниць “Будучність”, культурно-освітнє товариство робітників “Воля”, товариство двірників та домашньої прислуги “Воля”, Робітничі громади, товариство ремісників, промисловців і торговців “Зоря”, створені з ініціативи відомих громадсько-політичних, церковних діячів, робітників-діячів націоналістичного підпілля. Професійні організації мали чітку структуру та діяли не лише в організаційному, професійному, допомоговому, а й культурно-освітньому напрямі.

Активну культурно-просвітню роботу проводило товариство українських робітників “Сила”, яке об’єднувало близько 5 тис. активістів у Львові та інших містах Галичини. З метою всебічного розвитку робітництва 25 вересня 1937 р. його керівники за участю української преси та представників культурно-освітніх установ відкрили для своїх членів перший робітничий університет у м. Львові¹. На час відкриття просвітньо-виховний заклад налічував 160 слухачів². В університеті двічі на тиждень викладали історію України (М. Андрусяк), українську літературу (К. Чехович), землезнання України (І. Тесля), гігієну (В. Щуровський), науку про людину (Я. Малис), філософію (о. Й. Кладочний), мовознавство (І. Ковалик),

¹ Голос. – 1937. – 10 жовтня.

² Гомін краю. – 1937. – 1 грудня.

соціальне право (М. Ценко), суспільне забезпечення (Л. Дубас), торговельні науки (В. Котович)³. Цілком зрозумілим видається проведення постійних викладів з історії робітничого руху⁴, які читали представники товариства “Ощадність”, інженери Українського технічного товариства⁵.

Об’єднані однією національною ідеєю, професійні організації “Сила”, “Зоря”, “Воля”, “Будучність” проводили спільні національно-патріотичні, культурно-освітні та релігійні заходи⁶. Українське робітництво, зокрема молодь, організовувало урочистості, присвячені українським діячам: Т. Шевченкові, І. Франкові, С. Петлюрі, М. Шашкевичеві та ін., а також із нагоди національних: бою під Крутами (29 січня), 1 листопада, Дня соборності (22 січня), роковин розстрілу під Базаром (21 грудня) та релігійних свят: Воскресіння Христового (Великдень), Водохреща (Йордан), Пресвятої Євхаристії (Божого Тіла), Трійці (Зелені свята), що було важливим способом вияву національної самобутності⁷. Для молоді та членів товариств, які не мали родини, щороку організовували Святвечір та свячене⁸. Серед професійних свят українські робітники святкували Перше травня як загальнонаціональне робітниче свято, як свято праці з національним прапором.

Традиційно низкою заходів українські робітники шанували Шевченкові дні. 24 квітня 1921 р. організували концерт, який збагатив присутніх не лише незабутнім святковим настроєм, а й розумінням його кличів. У вступній частині концерту наголосили на значенні творчості поета у пробудженні національної свідомості; як пророка українського народу і незрівнянного захисника прав працюючих з огляду на тогочасні події. У концертну програму входили стрілецькі, народні пісні та національний гімн у виконанні робітничих хорів⁹. На шевченкових вечорах робітники-українці виконували відомі твори поета “Поховайте та вставайте”, “Заповіт”, “Слова Тарасові”, декламували “Сон”, “Посланіє”, “І. Підкова”, ставили виставу “Розрита могила” тощо. Учасники свята виступали в національних строях, а зал прикрасили портретом поета, національним гербом та вишиваними рушниками¹⁰.

На урочистому святкуванні з нагоди Різдва Христового, організованому з ініціативи товариства “Зоря”, молодь разом із запрошеними гостями співала колядки, зокрема “Бог предвічний народився”, “Роздество Твоє, Христе Боже, наш”. На свяченому урочистому святкуванні з нагоди Великодня присутні обмінювалися крашанками, побажаннями та співали “Христос Воскрес із мертвих”, “Многая літа”, “Де згода в родині” (сл. І. Котляревського). Зоряни брали активну участь у постановках вистав, які відбувалися у приміщенні Народного дому, “Руської бесіди”, готелю “Жорж”: “Пан мандатор”, “Гнат Приблуда”, “Школяр на мандрівці” (С. Воробкевича), “Кум мірошник або сатана у бочці” (В. Дмитренко), “Капраль

³ Гомін краю. – 1938. – 15 травня.

⁴ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛЮ). – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 27; Спр. 7. – Арк. 9.

⁵ ДАЛЮ. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 24.

⁶ Там само. – Спр. 1. – Арк. 13.

⁷ ДАЛЮ. – Ф. 295. – Оп. 1. – Спр. 66. – Арк. 51, 59; Спр. 2. – Арк. 6; Український вісник. – 28 квітня; Діло. – 1937. – 3 лютого. – С. 4; Гомін краю. – 1938. – 1 лютого; 1938. – 1 березня.

⁸ Гомін краю. – 1938. – 15 травня.

⁹ Діло. – 1921. – 28 квітня.

¹⁰ Гомін краю. – 1938. – 1 квітня.

Тимко” (І. Мидловського), “Дай серцю волю, заведе у неволю” (М. Кропивницького), “Чорний Матвій” (В. Лозинського), “Майстер і челядник” (Ю. Коженювського), “Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник” (І. Котляревського), “Чорноморці” (М. Старицького) тощо¹¹.

Під керівництвом С. Гнатківського діяв зорянський хор, який виступав у Львові, Кракові (вшановуючи пам’ять національних діячів: Т. Шевченка, І. Франка, М. Лисенка, І. Котляревського, з нагоди ювілею появи першої української друкованої книги тощо). Хор виконував відомі народні (“Поміж трома дорогами”, “Зашуміла ліщинонька”, “Над річкою”, “Ой не вдова”, “Ой перепеличка” тощо), стрілецькі, пролетарські пісні¹². На концертах львівських зорян виступали відомі тогочасні співаки М. Менцинський, І. Романовський та ін.¹³.

Особливу увагу в товаристві “Зоря” приділяли вихованню робітничої та ремісничої молоді. 29 березня 1925 р. з ініціативи товариства ремісників, промисловців і торговців “Зоря” у Львові відбулася нарада у справі опіки над українською ремісничою й торговельною молоддю. Зібралися делегати від Народної організації м. Львова, представники культурно-освітніх та економічних установ. Було створено “Комітет опіки над ремісничою молоддю”, до якого ввійшли представники від Народної організації українців м. Львова, “Зорі”, “Сокола”, “Січі”, “Просвіти”, Українського педагогічного товариства, “Союзу українських купців”, “Міщанського братства”, “Ремісничої бурси”, “Союзу українок”, “Праці” та інших товариств¹⁴. Члени комітету активно виступали проти участі української працюючої молоді в польських товариствах: “Закладі сиріт”, Товаристві опіки над молоддю, “Закладі Оссолінських”, “Скалі”, “Гвязді” та ініціювали створення українських бурс для молоді.

У квітні 1933 р. виділ “Зорі” у приміщенні ремісничої палати влаштував свято для української ремісничої молоді, в якому брали участь хори товариства “Зоря” (диригент Е. Назарко), фахової школи “Труд” (диригент О. Надрага) та ремісничої бурси (диригент А. Костирка). На святі декламували вірші та співали пісень (“Засумуй трембіто”, “А звідси гора...”) І. Шмериковська-Приймова, В. Тисяк. Вдало акомпанував солістам відомий український композитор і піаніст Н. Нижанківський. Урочистості закінчилися виконанням національного гімну¹⁵.

Для широкого кола робітників, ремісників та всіх охочих у товаристві “Зоря” проводили систематичні виклади (щосуботи – раз та щонеділі – два рази) на різні актуальні історичні, економічні, політичні, культурно-освітні теми: “Історія і населення України”, “Із статистики населення України” (М. Кордуба), “Держава та її розвиток”, “Наука про працю” (В. Старосольський), “Економічні і суспільні науки” (К. Коберський), “Відношення соціалістичних партій до українства”, “Громадська діяльність М. Драгоманова”, “Сучасний соціалізм і соціалістичний рух в країнах Європи” (М. Стахів), “Наука про кооперацію” (О. Охрим), “Положення Львова” (С. Пастернак), “Психотехніка і її застосування у промислі і

¹¹ Діло. – 1924. – 9 квітня; 1927. – 13 травня.

¹² ДАЛЮ. – Ф. 110. – Оп. 1. – Спр. 806. – Арк. 59.

¹³ “Зоря”, її минуле й сучасне: Пропам’ятна книга з нагоди сорокових роковин існування товариства українських ремісників і промисловців “Зоря” у Львові. – Львів, 1924. – С. 24.

¹⁴ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 312 (Українське спортивне товариство “Сокіл-Батько”, м. Львів). – Оп. 1. – Спр. 93. – Арк. 5–9.

¹⁵ Діло. – 1933. – 12 квітня.

торгівлі” (Р. Білинський), “З життя нашого ремісництва в Америці” (В. Целевич), “З національно-віросповідних проблем Львова” (І. Німчук), “Суспільна творчість І. Франка” (І. Ющишин)¹⁶ тощо. До речі, 73 лекції М. Бабина, М. Кордуби, В. Радзиковича, П. Лушпинського, В. Кучера, О. Тисовського та інших упродовж листопада 1919 – березня 1920 р. відвідало близько 7 300 осіб¹⁷. Крім цього, при товаристві діяли вечірні культурно-освітні курси, на яких викладали потрібні кожному робітникові та ремісникові предмети: історію, природознавство, географію, літературу, мистецтво, кооперацію, історію селянського руху, соціологію, економіку. Заняття проводили фахівці з різних галузей науки¹⁸, зокрема А. Ластовецький, М. Коць, М. Глушкевич, С. Парфанович, Т. Коструба та ін.¹⁹.

З особливою повагою вшанувало українське робітництво відомих громадсько-політичних діячів. Про це безпосередньо свідчать збори 31 березня 1935 р. у товаристві “Сила”, на яких голова товариства А. Каштанюк пояснив присутнім значення діяльності М. Грушевського як історика і державотворця, а на згадку про його смерть присутні відреагували великою скорботою.

Про активну організаційну та культурно-освітню діяльність товариства йдеться у звіті головного виділу за 1932 р., в якому вказано, що упродовж року сільвіці провели 31 засідання, 20 вечорниць і 12 фестин (у приміщеннях “Народного дому”, “Зорі”), брали участь у святкуванні Йордану, Божого Тіла, Зелених святах на Янівському та Личаківському цвинтарях, посвяті прапора товариства “Воля”, організували екскурсії²⁰.

Щотижня українські робітники брали участь у дискусійних зібраннях при товариствах, на яких обговорювали світові події та актуальні проблеми соціології, політичної економіки, державного устрою, виголошували огляди преси. Крім цього, в робітничих інституціях організували вечори-зустрічі з відомими громадсько-політичними, культурними, релігійними діячами: К. Левицьким, А. Шептицьким, представниками “Рідної школи”, “Міщанського братства”, “Пласту”, Українського національно-демократичного об’єднання, Народної організації українців м. Львова та ін.²¹. Так робітники підвищували свій загальноосвітній рівень та долучалися до участі в усіх сферах життя краю.

Моральною ідейно-просвітницькою роботою серед українських жінок виділялося товариство українських греко-католицьких робітниць “Будучність”, створене з ініціативи А. Шептицького. Організація об’єднувала близько 1/10 служниць (1000) від загальної кількості 10 тис. осіб²² та складалася з семи відділів, які перебували при греко-католицьких храмах у місті та передмісті Львова. Кожна із секцій товариства організувала щонеділі вечірні сходини, які відбувалися чи у приміщенні церкви, чи в інших українських установах. На зібраннях представники товариства або запрошені референти обговорювали з робітницями актуальні питання, навчали

¹⁶ ДАЛО. – Ф. 295. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 26, 28; Діло. – 1929. – 29 листопада; 25 грудня; 1932. – 4 лютого; 1933. – 19 лютого; 24 лютого; 1936. – 12 лютого.

¹⁷ Вперед. – 1920. – 6 травня.

¹⁸ ДАЛО. – Ф. 295. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 28.

¹⁹ ДАЛО. – Ф. 295. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 123–125; Новий час. – 1936. – 18 квітня.

²⁰ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 1–3, 3 зв.

²¹ Діло. – 1927. – 27 травня; 1933. – 12 квітня.

²² Діло. – 1931. – 31 березня.

церковних і народних пісень, проводили курси для неграмотних, влаштовували Святвечори і забави.

Серед заходів були популярними академії та концерти на честь засновника товариства митрополита А. Шептицького, покровительки Пречистої Діви Марії та низка інших, які, як правило, закінчувалися національним гімном і мали велике значення для формування національної свідомості галицьких українців.

У 1934 р. активістки товариства “Будучність” організували святкування загальнонаціонального значення – концерт, приурочений Т. Шевченкові. Під час заходу українські жінки виголошували реферати про життя та діяльність поета. Хор українських робітниць виступив із такими народними піснями, як “Ой, зійшла зоря”, “Сонце низенько” тощо. Неабияке враження справили декламації, інсценізація “Три душі” з поеми-містерії Т. Шевченка “Великий льох”. Серед гостей були відомі громадсько-політичні діячі, зокрема голова Народної організації українців м. Львова, посол С. Біляк, який виголосив прикінцеве слово, відзначивши активну діяльність українських робітниць, котрі вміло реалізовували шевченковий заклик: “Обніміте ж, брати мої, найменшого брата”²³.

Опікуючись національним, культурно-освітнім та релігійним вихованням робітниць, товариство влаштовувало виклади з різних галузей знань, зокрема на релігійну: “Пречиста Діва зразком жінки”, “Св. Йосафат”, “Ювілей папи Пія XI”, “Ювілей митрополита Шептицького”; історичну: “Найважливіші постаті в історії України”, “Жанна Д’Арк”; суспільно-пізнавальну: “Якою повинна бути зразкова робітниця”, “Хто ми є?”, “На чий землі живемо?”, “Значення ошадності в житті одиниці”, “Обов’язки кожного українця супроти рідної мови”; літературну: “М. Шашкевич”, “Т. Шевченко”, “О. Кобилянська”, “Леся Українка”, “Про українську пісню”; медичну: “Страшні наслідки розпусного життя для жінки”; та естетичну тематику: “Найзагальніші правила доброї поведінки”²⁴.

Крім наведених форм культурно-освітньої діяльності, в робітничих організаціях влаштовували курси для неграмотних, вечірки з танцями, вистави, екскурсії, створювали бібліотеки та читальні²⁵. Відомо, що бібліотечні фонди товариства “Сила” налічували 2 тис. одиниць і склалися з книг, часописів, журналів. Література збільшувалася переважно через меценатську діяльність “Просвіти”, “Рідної школи”, РСУК, видавництв “Червона калина”, “Вістник”, “Торгівля і промисл”, “Голос нації”, “Нове село”, “Дешева книжка”, “Рідна мова” (Варшава)²⁶.

Одним із напрямів культурно-освітньої діяльності робітничих товариств була видавнича справа, зокрема видання брошур і часописів для робітництва, ремісництва. Важливим засобом комунікації та обміну інформацією були професійні львівські часописи: “Молоді робітники”, “Новітній ремісник”, “Добробут”, “Торгівля і промисл”, “Фаховий вісник” (Станіславів), “Наш прапор” (Рогатин). Низку професійних розвідок українські робітники публікували на сторінках національно-робітничого видання “Гомін краю”, коломийського “Авангарду” та інших львівських часописів, зокрема “Діла”, “Голосу”, “Нового часу” тощо.

²³ Діло. – 1934. – 7 травня.

²⁴ Діло. – 1931. – 31 березня.

²⁵ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 14, 17; Діло. – 1934. – 7 травня; Діло. – 1933. – 14 грудня.

²⁶ До боротьби. – 1936. – 8 листопада.

Неодноразові спроби робили силівці щодо видання власного періодичного робітничого органу “Український робітник”, який повинен був захищати права українського робітника у всіх його професійних справах, популяризувати відомості про джерела праці, підвищувати культурно-освітній рівень робітництва та ліквідувати неграмотність, непрофесійність працюючих. З цією метою був створений видавничий комітет, який звертався до своїх філій, робітничих організацій Львова та інших місцевостей з проханням присилати інформацію про соціально-економічне становище робітників. Описи робітничого життя в конкретних округах використовували для окремих публікацій. Зокрема активісти “Сили” у зверненнях до громадськості неодноразово наголошували: “Наша організація веде в «Силі» культурно-освітню і економічну працю. Між іншим організуємо «Допомоговий фонд українського робітництва»²⁷. Все це спричинило значний опір єврейських, а особливо польських робітничих організацій. Зрозуміло, що будь-яка листівка до українського робітництва зорієнтовувала читачів у ситуації, потенційно приєднувала їх до українського руху²⁸.

Проте через юридично необґрунтовані відмови з боку керівництва²⁹, постійні проблеми з коштами цим задумам не судилося реалізуватися. “Силівці” спромоглися лише на видання одноднівки “До боротьби”, на сторінках якої українське робітництво постало як окремих і самостійний чинник робітничого руху, як організована суспільна сила в українському народі та його національних змаганнях. На її сторінках чітко означено вимоги українських робітників націоналістичного спрямування: боротьба проти “визиску українського робітника”, мізерної заробітної плати, приниження національної гідності українського робітника, проти “політики в професійних союзах і робітничих організаціях, спрямованої на шкоду українських робітників”, особливо комуністично-більшовицької диктатури та “людово-фронтівських агентур”, проти ворожих посторонніх й інших політичних чинників, що не мають нічого спільного ні з українським робітництвом, ні з робітництвом взагалі, проти “використання робітничих акцій для політичних цілей ворожих українському робітництву й українському народові”³⁰.

Ідейними домінантами одноднівки були соціальні вимоги, за які боролися українські робітники з метою покращення свого добробуту: восьмигодинний робочий день, справедлива винагорода, повне соціальне забезпечення робітників міст і сіл, “повний доступ до праці для українських робітників у всіх ділянках продукції і виробництва”, соціальна допомога українським безробітним, право та можливість дати своїм дітям освіту й виховання в українській школі, “шанування національної гідності українського робітника за верстатом праці, і професійних робітничих організаціях”, право керувати самому своєю соціально-господарською та національно-культурною справою, єдність українського робітничого руху для інтересів українського робітництва, єдність зі соціально-господарськими і національно-культурними змаганнями цілого українського народу³¹.

²⁷ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 2.

²⁸ Там само. – Арк. 3–8.

²⁹ Там само. – Спр. 5. – Арк. 7–8.

³⁰ До боротьби. – 1936. – 8 листопада.

³¹ До боротьби. – 1936. – 8 листопада.

Вагоме значення для підвищення культурно-освітнього рівня українського робітництва мала співпраця фахових націоналістичних організацій із “Просвітою”³², “Рідною школою”, Науковим товариством ім. Т. Шевченка, видавництвом “Українська преса” та багатьма іншими українськими культурно-освітніми, науковими товариствами й установами³³, з якими брали участь у спільних заходах та реалізовували заклик “свій до свого по своє”. Особливо тісно співпрацювали робітничі організації з “Просвітою”, яка в тогочасному суспільстві відіграла головну роль у формуванні галицького українства як репрезентанта сучасної української нації. У вітальному листі “Зорі” з нагоди 70-річчя “Просвіти” відзначено: “Гордо і радісно святкує Український народ сімдесятий рік існування і праці, бо ти дала в нас почин до розбудови цілого нашого життя. Ти була іскрою, що розбудила в нас зрозуміння і бажання всебічного розвитку цілої нації...”³⁴. У робітничих товариствах виголошували реферати про діяльність “Просвіти” та її культурне значення для майбутнього українського народу. Просвітяни допомагали робітникам-українцям порадами, організовували спільні концерти³⁵, лекції, спеціальні курси з методики виголошення популярних викладів (з історії, географії, літератури, правничих, економічних, природничих, технічних наук, медицини), поширювали літературу, надавали консультації щодо заснування та ведення аматорських гуртків³⁶. Крім того, львівська “Просвіта” сприяла виданню фахових часописів³⁷. А “Зоря”, “Сила”, “Будучність” підтримували мандрівний просвітянський театр та сприяли піднесенню рівня театральних вистав, розвитку театральної умілості серед українських театральних аматорів³⁸.

У своїй діяльності українське робітництво потребувало підтримки й допомоги від інтелігенції і бачило потребу у створенні при товариствах окремих секцій творчих працівників. 13 лютого 1938 р. на зборах товариства “Сила” один із членів зазначив: “Наша організація має за завдання збудувати для нації здорові і сильні руки, бо зазначу, що розум – це провід нації, ноги – це селянство, що є підставою української нації, а здорові руки – це наше робітництво. Робітництво не хоче відсунути від праці цей розум організму – інтелігенцію”³⁹. Наголосивши на вирішальному значенні інтелігенції для робітництва, він виступив із пропозицією, щоби при організації створити секцію творчих робітників, незважаючи на те, що у Львові існує їх професійне товариство “Супруга”⁴⁰.

Роль основної форми діяльності Української соціал-демократичної партії (УСДП) у культурно-освітньому житті суспільства, зокрема серед робітництва, виконувало товариство українських робітників “Воля”. Після ліквідації УСДП і товариства “Воля” культурно-освітнім соціалістичним осередком робітників стали Робітничі громади. Тогочасна соціалістична преса наголошувала, що “Робітнича громада – це культурно-освітня організація, що ширить і творить правдиву освіту

³² ЦДІАЛ України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Стр. 37. – Арк. 5.

³³ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Стр. 9. – Арк. 40.

³⁴ ДАЛО. – Ф. 295. – Оп. 1. – Стр. 66. – Арк. 89.

³⁵ ЦДІАЛ України – Ф. 348 (Просвіта.). – Оп. 1. – Стр. 70. – Арк. 5–6, 60.

³⁶ ДАЛО. – Ф. 295. – Оп. 1. – Стр. 13. – Арк. 4, 10.

³⁷ ЦДІАЛ України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Стр. 539. – Арк. 10.

³⁸ ДАЛО. – Ф. 295. – Оп. 1. – Стр. 20. – Арк. 34.

³⁹ ДАЛО. – Ф. 301. – Оп. 1. – Стр. 9. – Арк. 24.

⁴⁰ Там само. – Арк. 45.

і культуру, класову і національну свідомість серед широких робітничих мас, що подає культуру нефальшовану, що бореться за нову робітничу культуру”⁴¹.

Свою роботу соціалістичні робітничі організації реалізовували завдяки діяльності викладацької, забавової, драматичної секцій. Вони організовували публічні виступи, реферати, лекції зі суспільних та природничих наук, наукові курси, курси для неписьменних, дискусійні вечори, концерти, академії, видавали стінні газети, влаштовували вистави, вечори, забави. Зокрема 22 листопада 1920 р. заходами членів товариства та робітничої ради УСДП відбулося урочисте відкриття Школи суспільних наук⁴², створеної з метою поширення соціалістичних ідей серед молоді, робітництва та інших суспільних верств.

З особливою пошаною активісти “Волі” та Робітничих громад ставилися до вшанування пам’яті І. Франка, Лесі Українки⁴³, М. Павлика, А. Павлик⁴⁴, В. Темницького, М. Тарнавського⁴⁵, святкування Першого травня⁴⁶. Святкові концерти відбувалися за участю відомих оперних співаків Р. Орленка, І. Туркевичівни, піаніста А. Рудницького, хору “Бандурист”⁴⁷, у програму яких входили не лише робітничі, а й відомі народні пісні “Сонце низенько”, “Реве та стогне Дніпр широкий” та п’єси І. Котляревського⁴⁸.

У товаристві “Воля” були популярними читання рефератів: “З історії української соціал-демократії в Галичині” (Л. Ганкевич), “Психологія робітника” (В. Старосольський), “Про кооперативні спілки” (А. Ільченко), “Завдання соціалістичної інтелігенції” (Т. Мелень), “Повстання і розвій соціалізму”, “К. Маркс і його наука”, “Про соціалізм”, “Національне питання в Австрії” (М. Ганкевич), “Партія і страхові товариства” (А. Чернецький)⁴⁹. І. Свенціцький читав реферати з філософії та мовознавства: “Психологічний роман”, “Достоевський і Ніцше”⁵⁰, “Різниці видозміни східнослов’янських мов”, “Прикметники східнослов’янських мов” тощо⁵¹.

Упродовж листопада 1920 – серпня 1921 р. для членів “Волі” та охочих прочитано низку рефератів: “Суспільна думка в новому українському письменстві”, “І. Франко”, “В. Винниченко”, “Т. Шевченко” (І. Свенціцький); “М. Драгоманов”, “Основи соціалізму” (М. Ганкевич); “Що таке політика” (Л. Ганкевич); “З поза куліс Версальського договору” (В. Целевич); “Політичний огляд за 1920 р.” (І. Івашко); “Оцінка змагань міжнародного пролетаріату” (І. Квасниця). А. Чернецький як один із провідних діячів УСДП та почесних членів “Волі” читав реферати про форми робітничого руху і професійні організації не лише у Львові, а й у Перемишлі та Тернополі⁵². Особливо популярними серед соціалістичного робітництва були курси із соціології, природничих, економічних, історичних, професійних наук, на яких викладала В. Старосольський, Р. Скибінський, І. Кушнір, К. Коберський,

⁴¹ Робітничий голос. – 1938. – Березень.

⁴² Вперед. – 1920. – 26 листопада.

⁴³ Робітничий голос. – 1938. – Липень.

⁴⁴ Робітничий голос. – 1938. – Грудень.

⁴⁵ Робітничий голос. – 1939. – Травень.

⁴⁶ Робітничий голос. – 1938. – Травень.

⁴⁷ Діло. – 1921. – 5 червня.

⁴⁸ ЦДАЛ України. – Ф 309. – Оп.1. – Спр. 2674. – Арк. 21, 82 зв.

⁴⁹ Там само. – Арк. 13, 23, 27 зв.

⁵⁰ Громадський вісник. – 1922. – 18 травня.

⁵¹ Там само. – 31 травня.

⁵² ЦДАЛ України. – Ф. 309. – Оп.1. – Спр. 2674. – Арк. 82 зв.; Вперед. – 1920. – 1 грудня.

А. Жук. Не менш успішно розвивала діяльність жіноча секція, яка влаштовувала т. зв. “Академії працюючої жінки”, де обговорювали актуальні проблеми, зокрема читали реферати на теми: “Соціальне положення працюючої жінки та її роль в робітничому русі” (П. Сютриківна), “Жінка і соціалізм” (В. Старосольський)⁵³.

Активну культурно-освітню роботу проводила філія Робітничих громад у Дрогобичі шляхом діяльності освітньої, драматичної, хорової, шахової, спортивної, забавової, жіночої секцій. З листопада 1938 р. організовували курси, на яких викладали програму УСДП, робітниче право, географію, історію робітничого руху, природознавство, кооперацію, книговедення, історію України та літератури, завдання професійних організацій⁵⁴. Не менш активно діяла філія Робітничої громади в Перемишлі, де існував суто для робітничої молоді окремих український робітничий спортивний клуб “Спартак”. У 1938 р. філія організувала читання рефератів на суспільні, соціально-історичні теми: “Карпатська Україна” (М. Демчук), “Виховання людини і робітництво” (М. Зубрій), “Життя і творчість М. Грушевського” (О. Коберський), “Розвій суспільства від дикунства по новітні часи” (М. Жовнір). Члени драматичної секції займалися організацією Миколаївських вечорів, постановкою низки вистав⁵⁵.

Отож, упродовж 1920–1930-х років українські робітничі організації Галичини “Сила”, “Будучність”, “Воля”, Робітничі громади тощо проводили активну культурно-освітню роботу. Діяльність українських професійних організацій зводилася до таких форм культурно-просвітницької роботи, як створення робітничого університету, школи суспільних наук, професійних курсів та курсів для неписьменних; організації вечорів-зустрічей, лекцій; діяльність бібліотек, хорів, драмгуртків. З особливою пошаною українське робітництво ставилося до вшанування видатних українських постатей, святкування національних та релігійних свят. Такі заходи були характерними для суспільних та культурно-освітніх українських організацій кінця ХІХ – 30-х років ХХ ст. та мали важливе історичне, громадянське, культурне, освітньо-виховне спрямування.

Оксана Пасицкая. Культурно-образовательная деятельность украинских рабочих организаций Галичины в 1920–1930-х годах

Охарактеризованы основные формы культурно-образовательной работы профессиональных организаций украинских рабочих Галичины в 1920–1930-х гг. Акцентируется внимание на проведении торжеств по случаю национальных, религиозных, культурно-просветительских праздников. Отражены деятельность украинского рабочего университета, общеобразовательных и профессиональных курсов, чтения лекций, рефератов в рабочих организациях “Сила”, “Воля”, “Будучность”, “Зоря”, Рабочих обществах. Проанализировано их издательскую работу, сотрудничество с организациями “Просвита”, “Ридна школа”, Научное общество им. Шевченка, украинскими издательствами.

Ключевые слова: организации, украинские рабочие, Галичина, культурно-образовательная деятельность, объединения, общества, “Сила”, “Воля”, “Будучность”, “Зоря”, Рабочие общества, праздничные мероприятия, концерты, рабочий университет, курсы для неграмотных, лекции, рефераты, издательское дело.

⁵³ Робітничий голос. – 1938. – Червень.

⁵⁴ Там само. – Грудень.

⁵⁵ Там само. – 1939. – Лютий.

Oksana Pasitska. The cultural and educational activities of Ukrainian workers' organisations in Galicia in the 1920–30s

The article characterises the main forms of cultural and educational activities of various professional organizations of Ukrainian workers from Galicia in the 1920–1930s. It focuses on organising celebrations of national, religious, cultural and educational holidays, activities of the Ukrainian Workers' University, general education and vocational training, lecturing and reporting at the meetings of workers' societies "Syla", "Volia", "Buduchnis't'" and workers' associations. It also highlights workers' organisations publishing activities, cooperation with the "Prosvita" society, "Ridna Shkola", Taras Shevtchenko Scientific Society and Ukrainian publishing houses.

Key words: organisations, Ukrainian workers, Galicia, cultural and educational activities, associations, societies, "Syla", "Volia", "Buduchnis't'", "Zoria", workers' associations, celebrations, concerts, the Ukrainian Workers' University, classes for illiterate, lectures, reports, publishing activity.